

CSATÁRI BENCE

AZ IFJÚSÁG ÉS A KÖNNYŰZENE KÉRDÉSEI AZ MSZMP BUDAPESTI VEZETŐ TESTÜLETEI ELŐTT 1956–1989

Jelen tanulmány a Budapest Főváros Levéltárában található MSZMP-dokumentumok alapján igyekszik felvázolni a párt könnyűzenei politikájának főbb törekvéseit, ennek az ifjúság- és kultúrpolitikában betöltött szerepét, amelyek alapvetően meghatározták a kor társadalmának, hivatalos intézményeinek a könnyűzenéhez fűződő viszonyát.

A főváros rendezvényein zajlottak a tánczenében, illetve a későbbiekben a könnyűzene valamennyi válfajában a legjelentősebb események, amelyek országos hatással lehettek a kultúrálódás és a közízlés formálására. Itt volt található a legtöbb éjszakai mulató, mint zenés-táncos szórakozóhely, itt volt a legtöbb tánciskola, itt nyitotta meg kapuit az ország első jazz-klubja, a Dália 1962. október 25-én,¹ és itt rendeztek először koncertet Nyugatról jött beatzenekar, a Spencer Davis Group részvételével 1967-ben.² A párt itteni vezető testületei ezért igyekeztek sok esetben a párt Központi Bizottságának egy-egy prominens személyiségét is meghívni a pártbizottság üléseire, akik gyakorta éltek is a felszólalás lehetőségével. Ezzel mintegy nyomatékosították, hogy a párt odafigyel az ifjúsági kérdésekre, és nem közömbös a hatalom számára a szórakozási formák alakulása sem, hiszen — ahogy ők állították — ezek is hozzájárultak a szocialista személyiség kialakulásához. Abban az esetben azonban, ha ezek a kapcsolódási, kultúrálódási szokások, könnyűzenei áramlatok szétfeszítették a szocialista embereszményről alkotott kép kereteit, azonnal szóvá tették a párt különböző szintű fórumain, és ezek az esetek intézkedési mechanizmusokat indukáltak. (Talán itt jegyezhetjük meg, hogy a nyugati országokban, beleértve az Amerikai Egyesült Államokat is, kezdetben szintén diszkriminálták az első radikális könnyűzenei formát, a rock and rollt, beleértve annak egyik legnépszerűbb alakját, Elvis Presley-t is, aki kiérde-

---

1 *Sebők János*: Rock a vasfüggöny mögött. Bp., GM és Társa Kiadó, 2002 (A továbbiakban: *Sebők*, 2002.) 21. p.

2 Uo. 95. p.

melte a „bolsevista szálláscsináló” nem túl hízelgő jelzöt.³ Az új zenei áramlatot a Vasfüggönytől nyugatra a fogyasztói társadalom mentette meg a számkivetettség-től, ugyanis felismerték benne az üzletet, így eladott lemezei nyomán elindulhatott világhódító útjára.)

Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése után a Kádár-rendszer már a megtorlás időszakában kezdett mélyrehatóbb mértékben foglalkozni az ifjúság nevelésével, ezen belül a szórakozás különböző fajtáinak, a tánczenének, majd az idő előrehaladtával a beat-, rock-, popzenének a fiatalokra gyakorolt hatásával. Az MSZMP Budapesti Bizottsága — a továbbiakban: pártbizottság — a korszak politikai életének konszolidációjához képest meglehetősen korán, 1957. szeptember 26-án foglalkozott először a fiatalabb generációk kommunista szellemiségű irányításával,⁴ és fogalmazott meg a későbbiekre vonatkozó fontos alapelveket. Összességében elmondható, hogy a pártbizottság ülésein vetődtek fel az ifjúságra vonatkozó nagy, általános elvi kérdések, amelyeket a pártbizottság kéthetente ülésező végrehajtó bizottsága tárgyalt részletesebben, ám ez utóbbi összejöveteleken az éppen aktuális problémákra is igyekeztek megoldást találni, természetesen a pártbizottság által meghatározott elvek és módszerek alapján. A nagy elvi állásfoglalásokon túlmenően a fontosabb témákat viszont először a végrehajtó bizottság vetette fel. A fővárosi pártbizottság direktívái nyomon követhetők a kerületi pártbizottságok ülésein, valamint a munkahelyi pártbizottságoknál is, de megjelentek az MSZMP Ifjúsági Bizottsága, illetve Propaganda és Művelődési Bizottsága üléseinek napirendi pontjai között. A források tekintetében jelen írásunkban mégis a fővárosi pártbizottság és annak végrehajtó bizottsága iratai dominálnak, lévén, hogy ezek maradtak fenn a legjelentősebb számban.

A bevezetőben már említett MSZMP Budapesti Bizottsága 1957. szeptember 26-ai ülésén megjelent egy, a Rákosi-érához képest önkritikus hang a párt ifjúságpolitikájával kapcsolatban, amit Kelen Béla, a fővárosi pártbizottság titkára ütött meg. Ebben elhangzott, hogy az MSZMP aktivistái — szemben a Szovjetunió már akkor is közel negyven éves múltjával — nem értettek megfelelőképpen a fiatalok neveléséhez. Ezt azzal magyarázta, hogy a magyar kommunista politikusoknak nincsenek ifjúsági tapasztalataik. Érthető módon — tette hozzá —, hiszen a Horthy-korszakban csak illegálisan tevékenykedhettek, a szó hagyományos értelmében tehát aktív pártélet nem is folyhatott, következésképpen a fiatalok problémái

---

3 Uo. 18. p.

4 Budapest Főváros Levéltára (=BFL) XXXV.1.a/3 (=MSZMP Budapesti Bizottsága. Választott vezető testületek és titkárok iratai. Pártbizottság ülésincek jegyzőkönyvei) 1957. szeptember 26.

jelentették az 1945-öt megelőző időszakban az egyik legmarginálisabb kérdést.⁵ Az MSZMP Központi Bizottságának delegáltjaként és a Kádár-rendszer akkori kulturális életének irányítójaként szólalt fel ezzel kapcsolatban ugyanezen az ülésen Aczél György is, aki szintén a szovjet mintát említette, mint ami üdvözítő lehet a magyar kommunista párt számára is az ifjúsági kérdésben.⁶ Aczél György mondanivalóját átjárták a Szovjetunióval szemben szervilis magyar pártvezetés szövegei, ugyanakkor érdemi változtatásokat is sürgetett a nyugati szubkultúra elleni küzdelemben, amelyben szerinte egyrészt leginkább a közfelfogást kell megváltoztatni, másrészt a Kommunista Ifjúsági Szövetségre kellene nagyobb hangsúlyt fektetni, amely a politikailag közömbös fiatalokat tudná az addigiaknál jobban behálózni a szocialista állam számára: „Menjenek táncolni fiataljaink, ha ezt szeretik, de ne tőrjék a jampeceket. A Szovjetunióban is vannak jampecek, de sokkal kisebb számban, mint nálunk, azért, mert ott színházban, cirkuszban és mindenütt kigúnyolják őket. Valami ilyesmit kellene nálunk is csinálni. A KISZ nemcsak politikai célkitűzéseket adhat, hanem kulturális neveléssel közelebb tudjuk hozni hozzáink azokat a fiatalokat, akik nem érdeklődnek a politika iránt.”⁷ Ezt követően, Aczél György szavait alátámasztandó, további két pártbizottsági tag hozzászólását idézhetjük az 1957. szeptember 26-ai ülésükről, az egyik Schumet Lajosé: „A KISZ-es fiatalok járjanak el a tánciskolákba, hogy példát mutassanak a párton kívülieknek.”⁸ A következő felszólaló a ifjúság társadalmát már egyenesen kettéosztotta kommunista, és párton kívüli részre, ez utóbbiakat jampeceknek nevezte, átvéve Aczél György szóhasználatát, és ellenük az előtte szólóknál még radikálisabb fellépést követelt. A beszédből az is kitűnik, hogy vezetői szerepre még a kulturális életben is kizárólag a kommunista kötődésűeket tartották alkalmasnak, sőt bizonyos morális tartást is csak ezek a személyek képviselhetnek: „...a kulturális házakat nem a mi fiataljaink, hanem a jampecek használják, mert nem lépnek fel ellenük. Hozzáértő, fiatalokat szerető, becsületes, kommunista emberek vezessék a kulturális házakat!”⁹ Ezen a pártbizottsági ülésen elhangzottakból jól látható a budapesti pártbizottság és a kerületi pártbizottságok, valamint a KISZ közötti együttműködés. Itt hangzott el ugyanis, hogy a fővárosi ifjúságpolitika további irányelveinek meghatározásához feltétlenül fel kell használni a kerületi pártbizottságok első titkárait, valamint a KISZ-szel kapcsolatban lévő bizottsági tagok véleményét. Ez utóbbiak

---

5 BFL XXXV.1.a/3 — 1957. szeptember 26.

6 Uo.

7 Uo.

8 Uo.

9 Uo.

rendszeresen eljártak a kerületi KISZ vezetőségének és a vállalatok KISZ alapszervezeteinek gyűléseire, ahol kifejtették a kommunista párt álláspontját.¹⁰

Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése után a budapesti pártbizottság a művelődéspolitika „rendbehozatalára” — ahogy fogalmaztak — létrehozott egy átmeneti szervet, az úgynevezett értelmiségi bizottságot, amelynek közreműködésével felmérték, hogy a kultúra mely területén voltak találhatóak hithű kommunisták, és mely szegmenseket kell ideológiailag erősíteni.¹¹ A későbbiekben erről a szervezetről nem sok szó esik a pártbizottsági üléseken, így feltételezhetjük, hogy miután teljesítették feladatukat, és a Kádár-rendszer konszolidálódott, feladatkörük megszűnt. Mindenestre ebben az átmenetinek mondható időszakban, amikor leginkább szükség volt a hatalom gyakorlóinak a legitimációra, sorra alakultak a művészeti tevékenységet űzők pártszervezetei, az egyetemi pártszervezetek és a KISZ. Erre már csak azért is szükség volt, mert ahogy az 1958. október 1-ei pártbizottsági ülésen többek között Soós György is megfogalmazta: „A művészetek körében a dekadens hangulat uralkodik továbbra is. Polgári dőzsölés jellemzi őket. (...) Gyenge a pártellenőrzés a kulturális tömegmunka felett. (...) A fiatalok ezrével züllenek el. Sok esetben azért, mert nincs helyiség, ahol szórakozhatnak. Meginnák a narancsszörpöt is (előzőleg az alkoholfogyasztási szokásokról esett szó – Cs. B.) egy zenés, táncos helyen, ha lenne ilyen.”¹² Ezeknek, a kommunista párt számára áldatlannak mondott állapotoknak a felszámolása érdekében a pártbizottság meghatározta a feladatot: a fővárosi tanács és a párt végrehajtó bizottsága közösen — ahogy akkoriban nevezték: brigádmunkában — dolgozza fel Budapest kulturális szociográfiáját, azt, hogy hol szórakoznak a fiatalok, és milyen kulturális lehetőségeik vannak.¹³ Ez persze nem mehetett végbe a párthierarchia legalsó lépcsőfokai, a művészeti pártszervezetek nélkül, akik a kommunista ideológiát képviselték a művészeti és ifjúsági körökben, bár ekkor még a könnyűzenészek számára nem volt ilyen tagszervezet. Nem véletlen, hiszen ekkor még teljesen mást értettek „könnyűzene” alatt: leginkább az operett műfaja, valamint a tánciskolákban és vendéglátóhelyeken közreműködő tánczenekarok tartoztak ide. A pártbizottsági üléseken meglehetősen elhanyagolt témaként kezelték helyzetüket. (Később, csak az 1970-es évek derekán vetődött fel először komolyabb formában az MSZMP Központi Bizottsága Tudományos Közoktatási és Kulturális Osztálya (TKKO) részéről, hogy a beatzenekaroknak legyen külön tagszervezete a Magyar Zene és

---

10 BFL XXXV.1.a/3 — 1957. szeptember 26.

11 BFL XXXV.1.a/3 — 1958. október 1.

12 Uo.

13 Uo.

Táncszövetségen belül, ami végül a popzenészek szakszervezetének 1981-es megalakulásához vezetett.)¹⁴

Az 1958. október 1-ei pártbizottsági határozatot az MSZMP Budapesti Bizottságának Párt Végrehajtó Bizottsága — a továbbiakban: párt végrehajtó bizottság — 1959. március 16-ai ülésére tűzte napirendre, amelyre meghívták az MSZMP KB, a Művelődésügyi Minisztérium, a SZOT, a Budapest Fővárosi Tanács és a fővárosi pártbizottság képviselőit. Itt megállapították: a kultúrházakban kevés a kommunista vezető, de némiképp önrónikus hangsúllyal azt is hozzátették, hogy ennek egyik oka a művelődési házak igazgatóinak alacsony fizetése.¹⁵ Aczél György ezen a megbeszélésen is részt vett, és koordinációs bizottság felállítását kezdeményezte, amely két-három hónapra előre meghatározza a feladatát, és ellenőrzi a kultúrházak tevékenységét. Ekkoriban meglehetősen kritikus hangnemet ütött meg mind a pártbizottság, mind pedig annak végrehajtó bizottsága a kultúrházakat illetően, egy végrehajtó bizottsági tag szerint: „A becsületes emberek többségét elriasztja a jelenlegi közönség. Nem ártana egyik-másik klubot megtisztítani ezektől a huligánoktól.”¹⁶ Nyilvánvaló, hogy itt a politikus a művelődési házakban rendezett tánciskolákban megjelenő — a fentiekben már jampecekként aposztrofált —, a rock and rollt és más, nyugati stílusú táncot előnyben részesítő fiatalokról beszélt, akik abban a korban meglehetősen gondot jelentettek nem csak a párt funkcionáriusainak, de a kulturális élet más résztvevőinek is. A felszólalásokat aztán tettek követték, a tánciskolák mereven elzárkóztak a rock and roll tanításától, és akik ezek után netán mégis megpróbálkoztak volna néhány ehhez hasonló nyugati eredetű táncleppel, azokra a kizárás szomorú sorsa várt. Tehát a párt állásfoglalását ebben az esetben is átültették a gyakorlati életbe. Erről Bródy János így emlékszik: „A házbeli srácokkal a Majakovszkij utcai tánciskolába jártam. Itt már nagy táncőrületek voltak. Akkoriban a tánc, a mozgás fejezett ki mindent. De a partnert elengedni, 'kidobni', vagy 'mélyre lemenni' tilos volt. Sok gyereket kitiltottak a tánciskolából illetlen viselkedés miatt. De aki tudta ezeket a figurákat, annak nagy tekintélye lett közöttünk.”¹⁷ Ugyanezen az ülésen hangzott el egy másik — az utókor számára talán kicsit meglepő — megállapítás a párt végrehajtó bizottsága részéről: „El kell érni, hogy a kulturális otthonokba fiatalok is járjanak.”¹⁸ Ebből világosan

14 Kőhāti Zsoltnak, az MSZMP KB TKKO 1973–1977 közötti politikai munkatársának közlése

15 BFL XXXV.1.a/4 (=MSZMP Budapesti Bizottsága. Választott vezető testületek és titkárok iratai. Végrehajtó Bizottság üléscinck jegyzőkönyvei) — 1959. március 16.

16 BFL XXXV.1.a/4 — 1959. március 16.

17 *Jávorszky Béla Szilárd – Sebők János: A magyarrock története.* Bp., Népszabadság Kiadó, 2005, 18. p. (A továbbiakban: *Jávorszky – Sebők*, 2005.)

18 Uo.

látszik, hogy az ifjúságot nem sikerült bevonni még 1959-ben sem a párt által kívánt fokon a kulturális életbe, nem tudtak olyan szórakozási formát kínálni, amelyet az ifjúság fenntartás nélkül elfogadott volna. Ez a következő években sem lett másként, viszont addigra megjelent egy új szórakozási forma, a beatkoncertekre járás, ami alapjaiban rengette meg az addigi konvenciókat, és megteltek a klubhelyiségek fiatalokkal. Mivel ez a jelenség nem a párt kezdeményezésére jött létre, ráadásul a nyugati szórakozási mintákat másolta, kivívta a rendszer rosszállását, amit a párt különböző szintű fórumain tett megjegyzésekből is láthatunk.

Érdekes módon a fővárosi párt végrehajtó-bizottság 1960-ban hasonlóan elmarasztaló véleménnyel volt az akkori könnyűzenéről, mint a fiatalok nagy része, a kiutat azonban mindkét fél másban látta. A fiatalság néhány év múlva a fent említett beatzenében adta meg a választ az elfáradt, anakronisztikussá váló tánczenei áramlatra, míg a párt inkább a tradicionális népzenehez visszavezető utat tekintette célravezetőnek, túlságosan polgárinak, azaz a munkás-paraszt szövetség ideológiájától távol állónak tartva a táncdalénekeseket és zenészeket.¹⁹ A KISZ budapesti kulturális seregszemléje kapcsán a párt végrehajtó bizottságának 1960. január 4-ei ülésén Hantos János, a Fővárosi Tanács elnökhelyettese hangsúlyozta, hogy a fiataloknak inkább népdalokat kellene énekelniük munka közben, mintsem „mai, oly nagy népszerűségnek örvendő, semmitmondó, értelmetlen szövegű slágereket.”²⁰ Ezen az ülésen vetődött fel — szintén a párt döntési mechanizmusát követve — a pártbizottság által már tárgyalt téma, a „huligánkérdés”. Kelen Béla, a pártbizottság titkára ehhez kapcsolódóan szólalt fel, melynek lényege az „Először megverni, aztán megnyerni”²¹ elv volt, ami így, szó szerint is elhangzott. A keményvonalas kommunista kultúrpolitika ebben az egy mondatban nagyon jól nyomon követhető, a tolerancia teljes elutasítása és a könnyűzene erőteljes kritizálása — hiszen a párt által huligánoknak nevezett és erkölcsileg elítélt egyének nagyban kötődtek a tánciskolákhoz, klubokhoz —, ami mellett a rendszer híveinek toborzására is hangsúlyt fektettek. Ugyanennek a „huliganizmusnak” a visszaszorítását szorgalmazta a párt végrehajtó bizottságának beszámolója, még mindig a KISZ budapesti seregszemléjéhez kapcsolódóan, 1960. július 18-án, ahol célként fogalmazták meg az ifjúsági klubok számának gyarapítását.²² A rendezvény nivójáról a végrehajtó bizottság nem volt különösebben jó véleménnyel, mint ahogyan már a fentiekben jeleztük a párt könnyűzenei élettel kapcsolatos általános hozzáállását: „Nagy

---

19 BFL XXXV.1 a/4 — 1960. január 4.

20 Uo.

21 Uo.

22 BFL XXXV.1.a/4 — 1960. július 18.

számban vettek részt a tánczenekarok is, amelyekre általában a zenei igénytelenség, a gyenge hangszertudás és a szakvezetés teljes hiánya jellemző.” — ugyanakkor a munkásdalárdákat felmagasztalta a jelentés.²³ A KISZ-nek a klubok fokozottabb befolyásolására való igénye is hangot kapott ebben a beszámolóban, amit az leginkább a tánciskolák és táncversenyek szervezésével tudna elérni.²⁴ Hozzátehetjük: ezt az elképzelést teljes mértékben sikeresen keresztülvitték, mert a fővárosban jóformán nem volt olyan tánciskola a hatvanas években, amelyet ne a KISZ égisze alatt szerveztek volna. Ezen kívül a vendéglátó-ipari szórakozóhelyek kulturális tevékenységének kialakításában is tevékeny szerepet szántak a KISZ-nek.

A kommunista párt azonban nem volt minden társadalmi-kulturális kérdésben ennyire egységes, sok esetben bizonytalanság és tanácstalanság ütötte fel fejét egy-egy áramlat vagy jelenség kialakulásakor. Ennek egyik példája, amikor a fővárosi végrehajtó bizottság ülésén 1960. szeptember 26-án Orbán László, a későbbi kulturális miniszter az MSZMP KB Tudományos Közoktatási és Közművelődési Osztály vezetőjeként a művészeti pártszervezetek kapcsán kijelentette: „Gyakran a kommunistáknak sincs egységes álláspontjuk egy bizonyos művészeti kérdésben.”²⁵ Ennek orvoslására 1962-ben elhangzott: „Ne történhessen meg az, hogy két jólfésült elvtárs közül az egyik jónak, a másik rossznak tartja. Csak most fogalmazódott meg a Pártbizottság soraiban is, hogy legalábbis próbáljunk egységes álláspontra jutni.”²⁶ A párton belüli egység hiányát nem tartotta jónak, de hozzátehetjük, hogy ez az állapot sokszor fennállt a későbbi évtizedekben is. Elég, ha csak az Illés együttes Jelbeszéd című lemezére utalunk, amelynek dalait a Magyar Rádió nem Z-sítette, azaz sugárzásra alkalmatlannak tartotta, ugyanakkor a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat (MHV) akkori vezetése, élén Bors Jenő igazgatóval, már préseltette a lemezeket. A hanglemez kiadása végül az MSZMP KB TKKO-n bukott meg, amikor Kőhádi Zsolt, az osztály többek között a könnyűzenéért is felelős referense felsőbb utasításra behívatta Bors Jenőt, és engedelmességre a pártdirektíváknak, megtiltotta a nagylemez további terjesztését. Ennek következtében az MHV igazgatója az 1973-as évre még prémiummegvonást is kapott, és a lemez gyártása természetesen nem folytatódhatott.²⁷ De így fordulhatott elő az is, hogy a Petőfi '73 című film számára Szórényi Levente Petőfi Sándor verseket zenésíthetett meg, ami

---

23 Uo.

24 Uo.

25 BFL XXXV.1.a/4 — 1960. szeptember 26.

26 BFL XXXV.1.a/4 — 1962. május 28.

27 *Sebők*, 2002. 158–159. p.

viszont már rádiófelvételre és hanglemeze nem kerülhetett.²⁸ Az anomáliák felszámolását Orbán László az érdekek összehangolásában és a vitafórumok szervezésében látta, amelyeket „az adott szakágat jól ismerő marxista vezet le.”²⁹

A viták nem egyszer a színpalak mögött, informális úton zajlottak le. A korszak első számú kultúrpolitikus, az MSZMP KB kulturális ügyeket vezető titkára, Aczél György nem sokra tartotta a könnyűzenét, ezért inkább az egyes intézmények élén álló megbízható pártkatonákra hagyta a döntéseket.³⁰ A KISZ Kulturális Osztályának 1980-as évekbeli vezetője, Harsányi László is hasonlóképpen ítélte meg a legfőbb kulturális vezető, MSZMP KB-titkár Aczél György szerepét, miszerint egyszer azt hangoztatta a hazai kulturális élet első embere, hogy „Az ember nem disznó, hogy mindent megegyen”.³¹ Némiképp ellentmond a fenti véleményeknek az a tény, hogy az 1973. júniusi diósgyőri rockfesztiválon elhangzott Bródy János-beszéd — amelyben megköszönte a helyi rendőrségnek, hogy néhány tucat fiatalnak szállást biztosítottak éjszakára — és az utána következő polgári peres eljárás és meghurcoltatás kapcsán Aczél György a vele egyenrangú, másik KB-titkári tisztséget betöltő Biszku Bélával váltott levelet, bár Biszku Béla már csak kézzel írt választ, a már megkapott levélre.³² A felszínen azonban ennek ellenére a párt különböző szintjein és a tanácsai szerveknél kerültek szóba leginkább az ifjúságot és a könnyűzenét érintő kultúrpolitikai kérdések, mint ahogyan az eltiltásokról is szólt Kelen Béla, a főváros pártbizottsági titkára: „Örökre szóló eltiltás szocialista körülmények között nincs. Mi azt az elvet valljuk, hogy minden ember átnevelhető.”³³ Ebből az következik, hogy ha egy előadóművészről kiderült, hogy bizonyos szintig elfogadta a kommunista irányítást, amely még a saját megítélése szerint nem sértette alapjaiban az alkotói szabadságát, akkor, még ha előzőleg nem is tartozott a rendszer kedvencei közé, akár karriert is befuthatott. Ilyen esetre példa a hatvanas évekből az Illés, a hetvenes évekből pedig a Piramis együttes. A teljes igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy a Kádár-rendszer intézményvezetőinek hozzáállása is változott az évtizedek során az állandóan fejlődésben és változásban lévő könnyűzenéhez, ezért is fordulhatott elő egyes zenészek karrierjében pozitív irányú változás.

---

28 Uo. 130. p.

29 BFL XXXV.1.a/4 – 1960. szeptember 26.

30 Vajda Tibor, a Kulturális Minisztérium Zene és Táncművészeti Főosztálya könnyűzenei referensének közlése.

31 Harsányi László visszaemlékezése 2004-ben Aczél Györgyről.

32 *Szőnyi Tamás*: Nyilván tartottak. Bp., Magyar Narancs – Tihanyi Rév Kiadó, 2005. 387–388. p.

33 BFL XXXV.1.a/4 – 1960. szeptember 26.

A budapesti pártbizottságon 1961. december 18-án tartottak egy hosszabb megbeszélést az ifjúság szórakozási és kulturálódási szokásairól, amelyen többek között Kelen Béla, a pártbizottság titkára, Sarlós István VI. kerületi pártbizottsági titkár és Nagy Richárd, a budapesti KISZ első embere elemezte a korabeli helyzetet, és tett javaslatokat az akkori állapotok javítására.³⁴ Kelen Béla bevezetőjében betekintést engedett abba is, milyen irányelvek alapján került terítékre ez a téma: figyelembe vette az SZKP XXII. kongresszusa, az MSZMP VII. kongresszusa és a KB kulturális határozatait, és ennek alátámasztására idézte Hruscsovot: „A párt a nép kulturális felemelkedésében látja a győzelmes kommunista építés zálogát.”³⁵ Ezután rátért a kultúrházak állapotára: „Minden kulturális otthonban van kidobó ember. Ha valaki rosszul táncol [sic!], figyelmeztetik és kidobják. De olyan táncbemutatók, táncversenyek, amelyek ízlésre nevelnek, bizony ritkán fordulnak elő. És ezt is elő kellene segíteni, mert nem lehet haragudni a fiatalságra, amikor a modern városi életnek megfelelően modern zenére, jazzra táncol. Ezért nem a bírálókat, hanem megfelelő ízlésformáló bemutatókon, versenyeken kell a megfelelő ízlést kialakítani...”³⁶ Ebben tehát elsősorban a tánciskolák kommunista megközelítésben rossz helyzetét taglalta a pártbizottság titkára, amin viszont javítani lehetett volna. Emellett felfigyelhetünk a toleranciára is, hiszen megértőbb hangot ütött meg a jazz térhódításával szemben, mint majdnem két évvel korábban, ami mutatja ezúttal a hatalom nyitását az első új könnyűzenei irányzat magyarországi megjelenése felé. Sarlós István VI. kerületi pártbizottsági titkár a szórakozóhelyeket és az ottani viselkedéskultúrát vette górcső alá: „...egy éven belül felül kell vizsgálni a szórakozóhelyeket. Ez azért lényeges kérdés, mert Budapesten az esti szórakozóhelyek — még ha reggelig is vannak nyitva — állandóan zsúfoltak. Nem mindegy, hogy milyen műsort és zenét hallgat a közönség. Helyesnek tartom az egy éven belüli felülvizsgálatot, de jó lenne, ha a közbeeső időben is hatékonyabb ellenőrzést hajtana végre a Fővárosi Tanács Művelődési, illetve Népművelési Osztálya (...) Néhány héttel ezelőtt megnéztünk 8–10 éjjeli mulatót, és kiderült, hogy a fiatalok rendesebben viselkedtek, mint az idősebb generációkhoz tartozók. (Derűltég.) Szolidabbak és szelídebbek voltak, mint a felnőttek. Látszott rajtuk a mi nevelésünk. Rendesebben viselkedtek.”³⁷ Ebből a szövegből három lényeges momentumot kell kiemelni. Az első, hogy 1961-ben az éjszakai szórakozóhelyeket sokan látogatták, ami arra enged következtetni, hogy a tánc-

34 BFL XXXV.1.a/3 – 1961. december 18.

35 Uo.

36 Uo.

37 Uo.

zenés műsorokkal teletűzdelt helyekre is tömegesen mehettek az emberek a rendszer hallgatólagos beleegyezésével. Nyilvánvalóan a tömeges előfordulás miatt volt egyre fontosabb a rendszer számára az ellenőrzés, hiszen itt könnyebben előfordulhattak a rezsimet burkoltan kritizáló zeneszámok. A második, hogy a párt kérésére már e felszólalás előtt is megindult az illetékes tanácsokkal karöltve az ellenőrzés ezekben az éjszakai lokálokban, tehát Sarlós István megjegyzése már csak utólagos igazolása volt annak, hogy a többi kerületben is hasonlóképpen kell eljárni, természetesen a lehető legsűrűbben, a hatékonyság érdekében. A harmadik megjegyzés már a hatalom teljes diadalát sugallta, amikor arról szólt, hogy a fiatalok sokkal inkább a kommunista elveknek megfelelően viselkedtek, mint az idősebbek. Ennek továbbgondolása eljuttathat bennünket akár a szocializmus alapjainak lerakásához is, amit nem sokára, az MSZMP 1962-es VIII. kongresszusán mondtak ki.

A KISZ képviselőjében Nagy Richárd, a budapesti szervezet első embere a haladó, progresszív irányzatot képviselte 1961. december 18-án a pártbizottsági ülésen. A mai kor emberének talán kissé furcsa, milyen nagy jelentőséget tulajdonítottak a különböző külsőségek megjelenítésének: „...a KISZ fellépett a huligánkodással szemben, mert megjelent egy olyan jelenség, hogy nagyon sok helyen a fiatalok irányában felvetik, hogy ez indexes tánc, ez indexes zene, ez indexes ruha. Véleményünk szerint a pártnak nincs indexes tánc, a párt által meghatározva csak „indexes” magatartás lehet, tehát ízléstelen magatartás, mert rock and rollt is lehet ízlésesen táncolni és tangóval is lehet botrányt okozni.[...] Véleményem szerint akármilyen zenét előadhatnak ott, csak azon múlik a dolog, hogy arra a zenére lehet botrányosan és nagyon nyugodtan táncolni. Mielőtt a Fővárosi Tanáccsal együttműködve, a Budapesti Pártbizottság segítségével meg nem kaptuk az ifjúság művelődési parkját a vároldalban, azelőtt nem volt nekünk egy tömeges tánchelyünk.³⁸ Most van. Szeptemberben 24 ezer fiatal volt ott, s a 24 ezer fiatal között összesen hét pofon csattant el. (Derűltség) Tessék elképzelni, a megelőző időszakban, amikor különböző mulatókba jártak, amikor ellenőrzés nélkül táncoltak, hány pofon csattant! Most délután 5-től 11-ig a fiatalok táncolhattak, ízlésesen jól szórakozhattak, és nem volt semmi baj. A pozitív segítség igenis mutatja a kiutat. A jó szórakozáshoz egyáltalán nem kötelező a fiataloknak lerészegedniök, ízléstelenül viselkedniök, szórakozni, táncolni lehet ízlésesen, hiszen a szórakozás nem a rumnál kezdődik. Lehet sörrel is kezdeni (Derűltség).”³⁹ Az idézetből kitűnik, hogy a

---

38 Az Ifjúsági Művelődési Park (Budai Ifjúsági Park, közkeletű nevén Ifipark) 1961. augusztus 20-án nyílt meg.

39 BFL XXXV.1.a/3 — 1961. december 18.

KISZ akkori vezetője igyekezett a fővárosi pártbizottság első emberének szavaival megegyezően vélekedni, egyrészt az ízlés megítélésében, másrészt az engedékenység megfogalmazásában. Nagy Richárd és Kelen Béla esetében olykor még a szóhasználat is nagy hasonlóságot mutat. A Budai Ifjúsági Park 1961-es megalapításáról is szó esett, amiért a rendszer hierarchiájának megfelelően a párt vezetésének mondott elsősorban köszönetet, míg a fővárosi tanáccsal egyenrangúnak sugallta a KISZ-t a munkálatok során. A park megalapítását egyértelműen pozitív eseménynek ítélte meg, ahol sok fiatal szórakozhatott megfelelő körülmények között, történelmi környezetben. Az egy hónap alatti hét pofont ugyan a KISZ vezetője kevésnek ítélte meg, amit a nagy fegyelemnek tudott be, de hozzátehetjük, hogy azért a testi erőszaktól sem rettent vissza a hatalom, ha a szocialista erkölccsel szembenálló jelenségeket tapasztalt. A Budai Ifjúsági Park egyik célját is megfogalmazta — igaz, indirekt módon — Nagy Richárd: így könnyebb volt ellenőrizni a fiatalokat, mint a sok elszórt művelődési intézményben. A Budai Ifjúsági Parkban kezdetben nem lehetett alkoholt fogyasztani, ami a rend minél nagyobb betartását célozta meg, ezt a témát viccel igyekezett enyhíteni Nagy Richárd.

Maróti János fővárosi PB-tag is felszólalt ezen az ülésen a könnyűzene tárgykörében. „Ha az elvtársak elmennek bármilyen értekezletre, amelyen a könnyűzene kérdéseiről esik szó, tapasztalhatják, hogy a műfaj hivatott képviselői állandóan az asztalt verik azzal: «Íme mi most a tömegek igényeit képviseljük, hiába bármilyen kezdeményezés, a tömegek úgyis csak azt akarják, ami régi.» Feltáró munkát végeztünk pl. a Ganz-Mávagban, mégpedig úgy, hogy a legkülönbözőbb munkás csoportokkal folytattunk alkalmi beszélgetéseket [...] a legkülönbözőbb helyeken, pl. Újpesten is, a Magyar Pamutban és másutt egyértelműen azt tapasztaltuk: mihelyt a zenéről esett szó, a munkások egyhangúlag, felháborodva ítélték el a magyar könnyűzene mai posványát, rossz sablonjait, azt a klikkrendszert, ami megítélésük szerint — hiszen állandóan ugyanazokat az előadókat, szerzőket hallják — uralkodik a könnyűzene területén, s megbéklyózza az esetleges új kezdeményezéseket. Kiderül tehát, hogy amíg az ember értekezleteken ül, s hallgatja az ezeken az értekezleteken oly gyakori hivatkozásokat a tömegek igényére, addig a tömegek tényleges igénye másutt tart, esetleg előbb tart, mint azoknak az embereknek az elképzelése, akik csak az értekezletekről ismerik a problémákat.”⁴⁰ Ez a legkevésbé sem elnéző hangnem egyrészt az akkori, meglehetősen sekélyes mondanivalójú, stílusában a két világháború közötti időszakot idéző tánczenére vonatkozott, ami nem illett a munkás-paraszt szövetség életvitelének ideológiájába, másrészt ugyanakkor ostromozta az elvtársi hozzáállást is. Ez utóbbi érthető is, hiszen a legfel-

40 BFL XXXV.1.a/3 — 1961. december 18.

ső pártvezetés általában véve a legkevésbé sem volt otthon a mindennapok tényleges problémái között, így valójában csak akkor derült ki a munkásság véleménye, amikor, mint ahogy a fenti idézet is bizonyítja, a pártaktivisták közvélemény-kutatás céljából elmentek a gyárakba az egyszerű emberek közé. Ez persze nem jelentheti azt, hogy minden munkás így gondolkodott a könnyűzene állása felől 1961-ben, sőt felmerülhet a gyanú, hogy erősen manipulálhatták ezt az eredményt, mindenesetre a fővárosi pártvezetésnek mindenképpen elmarasztaló lehetett a véleménye a korabeli szanzonokról. Itt végső soron ugyanaz az elv fogalmazódott meg, ami nem sokkal korábban, 1958. október 1-én egy a pártbizottsági ülés alkalmával, azaz a Horthy-korszak polgári indíttatású zeneművészetének a teljes negligálása, és természetesen a munkásdalok előtérbe helyezése. A szórakoztatóiparban, a párt elképzelése szerint, a KISZ és más tömegszervezetek segítségével a fiatal zenészeket — akik ekkor már bontogatták szárnyaikat, és belőlük alakultak meg a későbbi sztárcsapatok — elviszik a zenés szórakozóhelyekre, akik itt saját számukat előadhatták és reklámozhatták volna, „így szabadabb feltételek közötti versenyben (sic!) dőlhetne el a kérdés”⁴¹ Ez azt jelentette, hogy a rendszer szemszögéből korábban már kompromittálódott régi zenészeket felváltó, feltörekvő zenész-nemzedéket is kordában akarták tartani a párt és más kommunista szervezetek segítségével. A probléma csak azzal volt, hogy „ezek a fiatalok” nem kívántak ugyanabban a régi közegben működni, mint elődeik, számukra a klubéleti forma volt a legoptimálisabb. Ez viszont 1961-ben a kommunista vezetés számára idegen terepnek bizonyult, emiatt akarták őket bekényszeríteni a vendéglői légkörbe, sikertelenül.

A Budai Ifjúsági Park megalapítása ellenére megállapítást nyert Németh Károly, a budapesti pártbizottság első titkára részéről: „Nincsen hely, mondják, ahol a fiatalok táncolhatnak. Annyi helyet biztosítani, hogy minden fiatal táncoljon, nem is tudunk, nem is lehet...”⁴² A probléma bemutatására egy munkabizottságot hozott létre a pártbizottság, amely 1969-ben ismertette eredményeit. Ebben szerepelt, hogy Budapest világvárosi szerepet töltött be akkoriban is, itt tudtak a legjobban szórakozni a fiatalok, de lehetőségeik mégis csekélyek voltak, mert egyrészt anyagi helyzetük behatárolta ezeket — ilyen volt az utcán csellengő, a párt megítélése szerint a közrendet zavaró fiatalok nagy része —, másrészt a túlszűfolttság miatt kevésbé voltak hozzáférhetőek a klubok, amelyek pótlására házibulikát, pincklubokat szerveztek.⁴³ Ekkor azonban már megfigyelhető a párt pozitív viszonya a klubszervezetekhez, amelyekben természetesen igyekeztek minél több pártbefolyást

---

41 Uo.

42 BFL XXXV.1.a/3 — 1969. március 31.

43 Uo.

szerezni. Elismerte a jelentés, hogy a fiatalok körében a tánczene és a beatzene a legnépszerűbb, és nőtt a tánczenekari klubtagok száma. Jellemző, hogy a párt vezetése szempontjából közömbös volt, hogy éppen melyik zenei stílusról beszélt, általában összekeverték a különböző könnyűzenei műfajok elnevezéseit, nem egyszer összekeverve azokat, mint ahogy ebben a helyzetértékelő összefoglaló munkában is.⁴⁴ Új jelenségekre, többek között a beatzenekarok gombamód történő szaporodására is felhívta a figyelmet a beszámoló: „Az elmúlt években a passzív zenehallgatás mindinkább kiegészül sokszor ugyan egyszerű, primitív, de alapjában mégis aktív zenéléssel. A fiatalok tömegei tanultak meg gitározni, vagy más hangszereken játszani. Rövid idő alatt az amatőr zenekarok száza alakultak. Ez az átrendeződés is bizonyítja, hogy az ifjúság kulturálódása, szórakozása egy-egy időszakban formáját tekintve megújul, és mint divat terjed tovább. A pesti fiatalok is nagyon szeretnek táncolni. Túlnyomó többségüknek csak alkalmanként van lehetősége részt venni táncos összejöveteleken. Mindez nem elégíti ki őket. Többet szeretnének táncolni, közösen szórakozni, azonban igényeiknél kisebb mértékűek a kulturált lehetőségek.”⁴⁵ Az utolsó mondatok tulajdonképpen megerősítették Németh Károly szavait, de ezt megelőzően rámutattak a beatzene divathullámának jelenségére is. Ebben meglátták azt is, hogy ez a zenei stílus nem feltétlenül jelent dekadenciát az előzőekhez képest, hanem új formákat hozva szórakoztatja a fiatalok nagy többségét, aminek mintegy előnyös hozadéka lett, hogy sokan vettek a kezükbe gitárt, és bár nem magas színvonalon, de elsajátították a zenei fogások alapjait. A budapesti legfőbb pártvezető szerv végül abban állapodott meg, hogy az MSZMP KB ülése után újra megtárgyalják az ide vonatkozó fejezeteket, tehát újabb érdemi döntést nem hoztak.⁴⁶

A párt azonban nem csak az ifjúság szórakoztatásának kérdését tartotta napirenden a hatvanas–hetvenes évek fordulóján, hanem az őket kultúrával ellátó művészekét is. Az 1971. augusztus 13-i pártbizottsági ülésen László Tibor fővárosi pártbizottsági tag beszámolójából kiderült, hogy zenészből Budapesten nem volt munkanélküli – ez összecsengett a korszak kommunista követelményeként számon tartott teljes foglalkoztatottság elvével —, de körükben, mint ahogy általában a művészek között is, nagy volt a tartózkodás a párttagsággal szemben, ugyanis nem akartak belépni a helyi pártszervezetekbe.⁴⁷ Ennek az ülésnek a határozati javaslatként szerepelt, hogy a pártszervek a hatáskörileg hozzájuk tartozó kulturális in-

---

44 Uo.

45 BFL XXXV.1.a/3 — 1969. március 31.

46 Uo.

47 BFL XXXV.1.a/4 — 1971. augusztus 13.

tézmények — külön megemlítették az Országos Rendező Irodát — kommunista vezetőit számoltassák be arról, hogy hogyan látják a kommunista művészek alkotó tevékenységét és milyen segítséget kívánnak nyújtani művészeti tevékenységük jobb feltételeinek megvalósítása érdekében.⁴⁸ Ennek a célnak a megfogalmazásában utolérhetjük azt az intenciót is, hogy a nem kommunista elkötelezettségű vagy érzelmű művészeket nem kell támogatni, és a Nyugatról behozott beatzene művelői javarészt ehhez a körhöz tartozhattak, ugyanakkor azok a könnyűzenészek, akik elfogadták a párt játékszabályait, bizakodhattak az érvényesülésben és a sikerben. A párt által elvárt beszámoltatások be is következtek, bár hozzátehetjük, hogy a legtöbb esetben inkább ad hoc módon, egy adott eseményhez kapcsolódóan történtek intézkedések illetve számonkérések a koncertszervező intézményekben. Egy ilyen alkalommal történt meg, hogy egy 1960-as évek végi Szovjetunió-beli Koós János-turnén elhangzott három angol szerzemény is, és a párt legfelsőbb vezetése — beleértve Aczél Györgyöt is —, erről értesülve, rosszállását fejezte ki. Amikor a Nemzetközi Koncert Igazgatóságon a könnyűzenei osztály vezetőjét, Pentz Zsoltot emiatt számon kérték a pártapparátus tagjai, igen kínos helyzet alakult ki. A feszültséget csak arra való hivatkozással lehetett oldani, hogy a táncdalénekes programja meglehetősen rövidre sikeredett, emiatt volt szükség a pótszámok felhasználására, amelyek történetesen angol nyelvűek voltak. Az ellenőrzés, illetve a beszámoltatás informális úton, de a párthatározatnak megfelelően az ideológiai éberség jegyében ment végbe, a folyamat szálait maga Aczél György tartotta kézben.⁴⁹

Nem egészen egy hónappal a párt fővárosi végrehajtó bizottságának 1971. augusztusi művészeti ideológiai határozata után, 1971. szeptember 10-én ugyanez a szerv a fővárosi klubokról tárgyalt, amelynek keretében elhangzott, hogy ezek az intézmények kevésbé elégítették ki az ifjúság kultúrigényét. A tanácsi, szakszervezeti fenntartású klubokról azt állította a kommunista vezetés, hogy programjaikat tekintve nem eléggé igazodtak az ifjúság igényéhez.⁵⁰ Ez persze nem jelentett mást, mint a nyugati könnyűzenei számok játszását és a szovjet kultúra képviselőinek nem kellő gyakoriságú beépítését a klubok életébe, ami éppen ellenkezőleg, az akkori ifjúság érdeklődését tükrözte. Jellemző a pártvezetés korabeli szólamaira, hogy az ifjúság igényeire hivatkozva igyekezett akarátát a klubhálózatra eröltetni, holott annak kulturálódási szokásai sok esetben szöges ellentétben álltak a kommunista elképzelésekkel. A párt végrehajtó bizottsága a valóságtól teljesen elrugaszkodott helyzetelemzést is megengedett magának, ami jóformán csak az idő-

---

48 Uo.

49 Pentz Zsolt, az NKI osztályvezetőjénck közlése 2005 augusztusában

50 BFL XXXV.1.a/4 — 1971. szeptember 10.

sebb generációk egy részének elmarasztaló véleményét tükrözhetette a beat-jelenséggel — és persze az egyéb, az „imperializmus szellemét” tükröző művészeti áramlatokkal — szemben: „A budapestiek műveltségének, magatartásának fejlődését mutatja az is, hogy egyre szélesebb körben emelik fel szavukat a szocialista kultúrától, erkölcstől és ízléstől idegen jelenségekkel szemben. Növekszik azoknak a száma, akik túl kívánnak lépni az alacsony igényeket megjelenítő, csak szórakoztató formákon.”⁵¹ Mint láthatjuk, a kulturálódás tekintetében a hatvanas-hetvenes évek fordulóján az jelentette az igazi dilemmát a hatalom számára, hogy mennyire megengedhető a csupán szórakoztató célzattal készülő zeneszám vagy egyéb művészi alkotás, amely áramlatokkal szemben ebben az időszakban még leginkább az elmarasztalás hangját ütötték meg, igénytelenségnek minősítve azt. Pedig a főváros lakosságszámához képest soknak volt mondható 1970-ben az a 150 klub, amelyek több mint fele üzemi kezelésben volt,⁵² a kisebbik felén pedig főiskolai, egyetemi klubok és a lakóterületi klubok osztozkodtak.⁵³ Erről a 150 klubról megállapította az MSZMP Propaganda és Művelődési Bizottsága az 1973. március 27-i ülésén, hogy spontán módon alakultak, de nevelő erővel bírtak, amióta a KISZ, a SZOT és a Fővárosi Tanács felkarolta őket.⁵⁴ Örömmel jegyezte meg ez a bizottság, hogy a klubtagok harmada KISZ-tag, és az ifjúsági szervezet irányításával éves terveket dolgoztak ki, ahol politikai fórumokat is szerveztek, sőt Balatonszemesen még politikai képzésben is részesültek a klubvezetők. Természetesen a látszat kedvéért, hogy ne lehessen azt mondani, hogy a KISZ minden ifjúsági mozgalomról tudni akart, gyorsan hozzátették azt is, hogy öntevékenyen is működtek ezek a klubok.⁵⁵ Ennek a bizottságnak az ülésén azonban egy messzebbre mutató, bár a folyamatba beleilleszthető intézkedésről is döntöttek: 1973. május 1-ig minden klubot nyilvántartásba kellett venni, és a helyi tanácsok kulturális osztálya által kiadott működési engedélyhez kötötték a további tevékenységüket.⁵⁶ Ez viszont egyértelműen azt jelentette, hogy ha egy klubot el akartak lehetetleníteni, elég volt csak a tanácski működési engedélyt megvonni. A következő néhány éves periódusban ki is mutatható a klubok számának mintegy 4000-ról 3000-re való csökkenése, és hozzátehetjük, hogy az Illés és az Omega-klub is 1973-ban szűnt meg, amiben az adminisztratív intézkedések is szerepet játszhattak. Mindezen fo-

51 BFL XXXV.1.a/4 — 1971. szeptember 10.

52 Uo.

53 BFL XXXV.1.a/15 (MSZMP Budapesti Bizottságának iratai. Választott vezető testületek és titkárok iratai. Propaganda és Művelődési Bizottsága jegyzőkönyvc) — 1973. március 27.

54 BFL XXXV.1.a/15 — 1973. március 27.

55 Uo.

56 Uo.

lyamat betetőzéseként 1974-ben a párt kiadott egy brosúrát „Az ifjúsági klub” címmel, amelyben a szélesebb plénum előtt is leszögezték: nem szabad engedni, hogy a klubok zenés-táncos szórakozóhellyé váljanak.⁵⁷

A klubok után a fővárosi művelődési otthonok számát vizsgálta a végrehajtó bizottság, és megállapította, hogy számuk az 1960. évi 428-ról 1970-re 223-ra csökkent, szemben a tánczenekarokkal, melyekből 1960-ban 36, 1970-ben már 49 működött (igaz, 1967-ben 76-ot jegyeztek belőlük). A 15 táncdalénekes, 573 tánczenész és a vendéglátóiparban tevékenykedő 287 zenekar 1970-ben szintén jelentős számnak ítéelhető.⁵⁸ Mindebből vonta le a pártvezetés azt a következtetést, hogy — bár kommunista szempontból is voltak kedvező jelek a művelődés színvonalának változására —, a számukra sekélyes szórakozási formák még mindig jelentős arányban képviseltették magukat. Kiadták a jelszót: „A munkások közművelődési igényeit emelni kell!” — amihez a legjobb útnak azt tartották, hogy az akkoriban nagy fluktuációt mutató népművelői réteg számára, akik a művelődési politika végrehajtóiként tevékenykedtek, megszervezzék a politikai, szakmai továbbképzést. Ezen kívül arra is kitértek, hogy a Fővárosi Tanács a szakszervezetekkel együttműködve dolgozza ki az ifjúsági klubok továbbfejlesztésének tervét a művelődési és szórakozási igények figyelembe vételével⁵⁹ — természetesen az igényeket ebben az esetben is végső soron az MSZMP KB Politikai Bizottsága diktálta.

A kommunista művelődéspolitikai neuralgikus pontjának mutatkozott a szórakoztatóipar zenéjének színvonala is, Katona Imre, a budapesti pártbizottság titkára egyenesen silánynak minősített némely szórakozóhelyet a pártbizottság 1971. szeptember 27-i ülésén, és hangsúlyozta, hogy az idevonatkozó kongresszusi határozatot végre kell hajtani, ha kell, adminisztratív eszközök bevetésével.⁶⁰ Hantos János, a Fővárosi Tanács szemszögéből a szórakoztató-zene hangvételét kritizálta elsősorban, mint ami nem sugároz kellő derűt a jövőre nézve, holott egy kommunista országban az nem elképzelhető, hogy bárki is aggodalommal gondoljon a szocializmus ügyére: „A vendéglátóiparban és egyes kulturális rendezvényeken alapvetően pesszimista, lehangoló műsorokkal is találkozunk. Ezek az ellenőrzés hiánya miatt fordulhatnak elő.”⁶¹ Ugyanezt taglalta Aczél György, aki ekkor az MSZMP KB részéről szólalt fel, mutatva, hogy az országos vezető testület is élesen érdeklődött a téma iránt. A legfontosabbnak viszont azt láthatjuk ebből a meg-

57 *Sebők*, 2002. 142. p.

58 BFL XXXV.1.a/4 — 1971. szeptember 10.

59 BFL XXXV.1.a/4 — 1971. szeptember 10.

60 BFL XXXV.1.a/3 — 1971. szeptember 27.

61 Uo.

nyilvánulásból, hogy a felelősséget a szórakoztató-zene — a hatalom által elmarasztalt — színvonala miatt a párt a tanácsokra hárította: „A vendéglátóipart sok kritika éri, ennek van alapja. Ez a terület a tanácsi szervek hatásköre, és a jövőben a közízléssel többet kel törődni. Tegyenek meg a tanácsi szervek mindent a szórakoztatás színvonalának emeléséért! Vidámságot sugárzó szórakozásra van szüksége a társadalomnak!”⁶² Kazimir Károly színházigazgató, mint fővárosi pártbizottsági tag is felsorakozott Katona Imre mellé, leginkább a nyugati kultúra beáramlása ellen emelve szót, amivel szembeni küzdelemben az MSZMP-nek volt a legnagyobb felelőssége: „Kellene tiltakozni az abszolút nyugati, ún. kulturális termékek propagálása ellen. A fiatalok egy része nincs kellően felvértezve a nyugatról beáramló nézetek ellen. Ebben nem csak a KISZ szervezeteknek vannak feladatai, hanem elsősorban a pártszervezeteknek.”⁶³ A hozzászólások után a határozat kijelentései igen kétarcúak voltak, egyrészt a tennivalókat, másrészt a már elért eredményeket hangsúlyozták. Megállapították ugyan, hogy általában véve javult a kulturális nevelőmunka, de a munkásifjúság körében végzett ilyen irányú tevékenység színvonalát alacsonynak minősítették, és a szórakozásban is az igénytelenséget emelték ki, mint az egyik fő problémát. Kijelentették, hogy kialakultak a kulturált szórakozási lehetőségek, de a művelődési otthonokkal kapcsolatban a nem megfelelő körülményeket hangsúlyozták, mint a legfőbb okát annak, hogy esett a szórakoztató rendezvények látogatottsága. A közművelődési apparátus fluktuációja újra felvetődött a határozatban, amelyet a káderek szakképzettségének és ideológiai felkészültségének fejlesztésével lehetett volna megakadályozni (a jobb anyagi megbecsülés megoldásként fel sem merült, pedig ebben az időszakban bérek és fizetések terén elmaradtak a legtöbb pedagógustól). Végül a Fővárosi Művelődési Ház, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat és a szakszervezetek számára előírta a határozat, hogy a szocialista brigádok kulturális programjait tegyék színesebbé, nyilvánvalóan azzal a szándékkal, hogy a még mindig a nyugati kultúra elővédjének számító népszerű könnyűzenét és a hozzá hasonló művészeti irányzatokat háttérbe szorítsa.⁶⁴

Újabb forrást jelent számunkra az MSZMP Ifjúsági Munkabizottságának 1974. február 12-i határozata, amely meglehetősen disszonáns képet fest a fiatalok kulturálódási lehetőségeiről: „Az ifjúsági törvényből adódó feladatok teljesítése érdekében a fővárosi és a kerületi tanácsok végrehajtó bizottságai és szakigazgatási szerveik a lehetőségeikhez képest fokozatosan növelték az ifjúság művelődését,

---

62 Uo.

63 Uo.

64 Uo.

szórakozását biztosító ifjúsági klubok és más intézmények tevékenységének feltételeit, anyagi támogatását [...] Az ifjúság művelődési, szórakozási [...] lehetőségeinek javítása a fentiek ellenére nem haladt a kívánt ütemben.”⁶⁵ Az ifjúság eszmei — tehát szocialista — nevelése túlságosan lassú előrehaladásának okát abban látták, hogy nem alakult ki a tanácsi és az intézményi dolgozók között egységes szemlélet, magyarán szólva amit az egyik szerv esetleg megengedett volna, azt a másik éppen tiltotta. Éppen ezért a tanácsoknak az ifjúsági bizottság szerint az volt a feladata az ifjúsági törvénnyel kapcsolatban, hogy a klubok mozgalmát azok vezetésével karöltve tartalmassá tegye (erre buzdította a pedagógusokat is, akikről megjegyezték, hogy nem voltak eszmeileg homogének, azaz nem volt közöttük mindenki kommunista). Ez persze — igaz, csak indirekt módon — egyszerre jelentette a beatzenekarok klub-beli tevékenységének koordinálását, és a klubvezetőség szerint nem odavaló zenekarok mellőzését, hiszen a tartalmas szórakozás fogalmába nem tartozhatott bele az együttesek nacionalistának vagy „nyugatimádónak” minősített része. Az egyes zenekarok mellőzésére természetesen már korábban is találunk példát, ami azt mutatja, hogy ez az ifjúsági bizottsági döntés csak mintegy megerősítette az egyébként már bevált gyakorlatot. Ezt bizonyítja, hogy 1973-ban maga a művelődésügyi miniszterhelyettes, Polinszky Károly adott ki egy körlevelet, melyben felhívta az egyetemi klubvezetők figyelmét, hogy a Korong zenekar által előadott Jézus Krisztus Szupersztár című rockoperát ne engedjék előadni, mert klerikális mondanivalója van.⁶⁶ A Kertészeti Egyetem Klubja 1974. december 9-én be is számolt a párt ifjúságpolitikai határozatának végrehajtásáról, amelyben szerepelt, hogy a tudományos, irodalmi, komolyzenei esteken kívül hétvégenként könnyűzenei, az ifjúság szórakozását szolgáló programokat is rendeztek, egyben megállapította, hogy az egyetem pártszervezetének legfontosabb feladata az MSZMP X. és XI. kongresszusának és az MSZMP KB ifjúságpolitikai határozatának végrehajtása, ennek elősegítése.⁶⁷ Ugyanígy a XIV. kerületi pártbizottság is jelentett a fővárosi párt végrehajtó bizottságának, amely szerint a fiatalok „...szeretik az ifjúsági klubokat, ahol értelmesen tölthetik el szabadidejüket.”⁶⁸ Ebben nyilván benne volt az a vélemény is, miszerint a nemkívánatos elemeket kiszűrték mind a közönség, mind a fellépők soraiból, és csak a szocialista erkölcsnek megfelelők szerepelhettek a zuglói klubokban. A párt végrehajtó bizottsága 1978. októ-

---

65 BFL XXXV.1.a/19 — Az MSZMP Ifjúsági Munkabizottságának jegyzőkönyve — 1974. február 12.

66 *Sebők* 2002. 190–192. o.

67 BFL XXXV.1.a/4 — 1974. december 9.

68 BFL XXXV.1.a/4 — 1978. március 8.

ber 4-én is foglalkozott a klubok fejlődésével, melynek keretei között a KISZ ösztönző szerepét emelte ki, míg a művelődési házak munkájában a legintenzívebb fejlődést mutatta ki, ugyanis javultak az üzemi kapcsolataik, ami ebben a korban különösen fontos volt, mert a gyárakban dolgozó munkásokat tartották a hatalom fő támaszainak.⁶⁹

Még ugyanebben az évben körvonalazták a párt fővárosi végrehajtó bizottságának ülésén a pártbizottság művelődési osztályának feladatait, ami ekkor már természetesen jól bevált mechanizmust követett, de úgy látszik, a párt vezetői úgy értékelték, hogy érdemes ezeket az elveket írásban is rögzíteni. Kijelentették, hogy az osztálynak közvetlen kapcsolatot kell ápolnia az MSZMP KB TKKO-val, a fővárosi tanács illetékes főosztályaival, szerveivel, a tömegszervezetek és mozgalmak budapesti szervezeteinek vezetőivel. Irányítóinak a párt legfelső fórumai, a budapesti pártbizottság és a végrehajtó bizottság számítottak. Feladatkörébe tartozott a fővárosi művelődési munka összehangolása és ellenőrzése, a pártbizottságnak a kulturális élet folyamatairól való tájékoztatása, az állami és társadalmi szervezetek munkájának irányítása. Ezen kívül segítenie és ellenőriznie kellett a tudományos, művészetpolitikai irányelvek és célok megvalósítását, párt és állami határozatok végrehajtását, amelynek érdekében rendszeres munkaértekezleteket kellett tartania.⁷⁰ A párt fővárosi agitációs és propaganda osztálya is hasonló kötelezettségekkel és hatalommal bírt, rendszeresen tájékoztatnia kellett az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályát és a budapesti pártbizottságot a kulturális élet területén jelentkező tapasztalatokról.⁷¹ A művelődési osztálynak és az agitációs és propaganda osztálynak alárendelt szerepe volt a pártbizottsághoz és annak végrehajtó bizottságához képest, viszont a kommunista ideológia megőrzése céljából napi szinten rendszerint ők tartották a kapcsolatot a hatalom részéről a kulturális intézményekkel.

A pártbizottság 1978. november 23-án tartott ülésén az ifjúságpolitikát érintő kérdésekhez Maróthy László, a KISZ KB első titkára szólott hozzá érdemben. Beszédében megállapította, hogy a katolikus egyház, amelyet egyáltalán nem tartott haladónak — a kommunista ideológiát tekintve érthető módon —, a beatmisékkal szerezte magának a híveket, ezen belül az ifjúságot. Ezt a negatív tendenciát kompenzáló, a rockzenét a pártnak sem szabadna kiengedni a kezéből, mert — ahogy fogalmazott —, akkor más ragadja meg az alkalmat a rockzenével való csábításra, amint ezt a mellékelt példa is mutatta. Ebből fakadóan jönak tartotta a

69 BFL XXXV.1.a/4 — 1978. október 4.

70 BFL XXXV.1.a/4 — 1978. november 29.

71 Uo.

KISZ elképzelését rockfesztiválok szervezésére,⁷² amelyek ez idő tájt indultak be szolidaritási rockfesztivál címszó alatt. Az, hogy a rockzenekarokat beengedték a KISZ rendezvényeire, már némi enyhülést mutatott a hatalom részéről — persze a saját jól felfogott érdekükben, a népszerűség fokozásának célja folytán —, másrészt pedig annak a szintén ezen az ülésen tett megállapításnak a velejárója, hogy a budapesti ifjúság eszmei-politikai állapota lassan, de fejlődött, mert „a szocialista demokrácia elveivel egyet értenek”⁷³, tehát megérették a proletárdiktatúra elveivel való teljes azonosulásra.

Nem változott a fővárosi pártbizottság meglátása az évtizeddel korábbihoz képest 1983-ban sem a művészeti, így a könnyűzenei intézményekkel kapcsolatban. Amint azt önmagukat bírálva hangoztatták, nem jutott elég idő, energia, figyelem a kerületi művészeti intézményekre, és a pártapparátus felkészültsége is hagyott kívánnivalót maga után ezen a téren. A művészek között ugyanakkor akadozott a párttagság utánpótlása, ugyanis nem szívesen léptek be a pártba egyéb elfoglaltságaik miatt,⁷⁴ pedig ekkor már létezett a Magyar Könnyűzenészek Szakszervezete is. A párttag, vagy a kommunista ideológiát elfogadó művészek alkotó tevékenysége viszont a pártbizottság szerint a XII. kongresszus határozatainak szellemében fejlődött, a művészek a „szocialista nemzeti” program megvalósítása érdekében dolgoztak, és a párt művészetpolitikája az alkotásokban is érvényesült. A Kádár-rendszert kimondva-kimondatlanul elutasító művészekkel szembeni fenntartásait is gyorsan hozzátette a pártbizottság: „A jellemzően pozitív alkotó légkör ellenére egyes művészcsoportok körében fellelhetők pesszimista, a világot, helyzetünket, fejlődési lehetőségeinket egyoldalúan kritikusan és türelmetlenséggel szemlélő megnyilatkozások, illetőleg ezek jegyében fogant alkotások. Néhol előfordulnak ellenzéki nézetek és fellépések is.”⁷⁵

A nyolcvanas évek elejének egyik ilyen, a könnyűzenében a hatalom szerint pesszimista hangot megütő személyisége Nagy Feró és együttese, a Beatrice volt, de mellettük a pártbizottsági megállapítás vonatkozhatott még több más, akkori-
ban „fekete bárány”-nak nevezett együttesre is, mint a P.Mobil, az A.E. Bizottság (amely korábban Központi Bizottság néven lépett fel), vagy a hetvenes évek végéig a Hobo Blues Band és a Mini. Az önmagát akkori-
ban önirónikusan a „nemzet csótánya”-ként aposztrofáló Nagy Feró el is ismerte, hogy zenekarával rá akart mutatni a kommunista rezsim visszásságaira, a hatalmi rendszer túlzott koncent-

---

72 BFL XXXV.1.a/3 — 1978. november 23.

73 Uo.

74 BFL XXXV.1.a/3 — 1983. július 8.

75 Uo.

rálságára, a bürokratizmusra, és legfőképpen a korabeli társadalom periferiáján élőkre, akik a nevelőotthonokból, és az aluljárókban ténfergőkötől kerültek ki, és akiket előszereettel csöveseknek nevezett a közvélemény.⁷⁶ A pártbizottság a szocialista értékrendet viszont mindennél előbbre valónak tartotta a művészetek terén is. Ez szerepelt az 1983. július 8-ai beszámolójukban, ami már ezt megelőzően szó szerint megjelent a párt végrehajtó bizottságának 1983. június 1-jei megállapításai között. A párt két fóruma közötti kronológiai sorrend mutatja, hogy először a végrehajtó bizottság tárgyalta az ügyeket, ezt követően pedig sor került a pártbizottságon való tárgyalásra, ahol ebben az esetben kiemelték a párt befolyása növelésének igényét, valamint azt, hogy a társadalmat kritikával illető művészeknek — így a fent említett zenekaroknak is — a párttal és a szocialista társadalommal való együttműködésre kellett törekedniük és megoldási alternatívát kellett nyújtaniuk az általuk megjelölt problémákra: „A pártbizottság a fővárosi művészeti élet fejlődése szempontjából alapvető fontosságúnak tartja, hogy a párt szövetségi politikája jegyében határozott lépések történjenek az irányban, hogy a művészeti élet legkiválóbb képviselői aktívabban, kezdeményezőbben képviseljék társadalmi céljainkat, szocialista nemzeti érdekeinket. A művészeti életben erősíteni kell a párt eszmei-politikai orientáló szerepét, s javítani kell a művészet és a társadalom kapcsolatát. Az alapvetően helyes és szükséges társadalomkritikai szemléletnek konstruktív, a pozitív elemeket erősítő, a meglévő problémákra megoldást kereső, alkotóan együttműködő szándékkal kell párosulnia.”⁷⁷ Ugyanez a pártbizottsági beszámoló új színfoltként emlegeti a Rock Színházat, mint amely szép nemzetközi sikereket ért el, amiből látszik, hogy a Kádár-rendszer a nyolcvanas évek elején az új könnyűzenei irányzatok egy részét már nemcsak elfogadta, de elismerő hangon nyilatkozott róluk, még ha a hagyományos színpadi formákat meglehetősen átalakító rockzenei műfajról is volt szó. Ennek az enyhülésnek a keretében ismerte el a beszámoló azt is, hogy a könnyűzene jutott el a művészeti ágak közül a legszelebb tömegekhez, de több művészeti díj ellenére sem lettek elismertek, és a rendező szervektől és a kritikától sem mindig kaptak támogatást⁷⁸.

A nyolcvanas évek elejéig a könnyűzenei sajtó kritikai rovatát valóban mi sem jellemezte jobban, mint hogy a már megjelent — tehát a Kádár-rendszer által legalább a „tűrt” kategóriába tartozó — hanglemezekről nemigen publikáltak teljesen elítélő kritikákat — már ha egyáltalán megjelenhettek a cikkek. Ezzel szemben az

---

76 Nagy Feró közlése

77 BFL XXXV.1.a/3 — 1983. július 8.; Uo. XXXV. 1.a/4 — 1983. június 1.

78 BFL XXXV.1.a/3 — 1983. július 8.

1980-ban kiadott első Hobo Blues Band korongról szinte csak rosszat lehetett olvasni a korabeli sajtóban, valószínűleg azért, mert ők voltak az első ún. „fekete bárány” zenekar, akiknek lemezfelvételük lehetett, de a sajtó az előtörténetüktől még nem tudott elvonatkoztatni. A hangfelvételek tényleg gyors ütemben, ennél fogva kissé kapkodva készültek el — ami persze elsősorban nem a zenekar hibája volt —, de a művészi színvonal tekintetében abban ma már megegyezik a zenész szakma, hogy ez a hanghordozó nem ment az akkori kortársak nivója alá.⁷⁹ Ez a kissé túlzott távolságtartás jellemző volt az akkori hivatalos közvéleményt formáló médiumokra, érdekes módon még akkor is, ha a párt vezető szervei a fentiekhez hasonló elismerő hangvételben nyilatkoztak a könnyűzenei élet jó néhány képviselőjéről. A félelem, hogy az újonnan lemezhez jutott zenekarokról talán még sem illdomos szuperlatívuszokban írni a lapokban, érezhető volt a cikkek hangvételében. A túlzott kontroll áthatotta a rendszer teljes szellemi életét, a párt hiába tett bizonyos engedményeket, a művészek gyakran éltek az öncenzúra eszközével, illetve a felettük álló hivatalos szervek, intézmények sok esetben lépték át az ellenőrzésnek azt a szintjét, amit a pártállam még elvárt volna tőlük.

A pártbizottság éles különbséget tett a szocialista eszmékkel megférő és azzal szöges ellentétben álló könnyűzenészek között, utóbbiak lemezkiadási lehetőséget sem igen kaptak hosszú ideig: „Az előadók stílusa és arculata jól megkülönböztethető: míg néhány társulás a magas zenei igényességig jutott el, sokan maradtak a sablonok, a zenei igénytelenség, a divatirányzatok mellett. Az ifjúságra nagy hatással lévő zenekarok jelentős része «politizáló műsorokkal» lép — engedéllyel vagy anélkül — közönség elé. A dalok szövegei sok esetben nemcsak nivótlanak, de politikailag károsak, ellenségesek. A rendező szervek (közművelődési intézmények, társadalmi szervezetek) sok esetben nem kellő szakértelemmel, figyelemmel tervezik meghívásukat, a lebonyolítás során sem ritka a kényszerű, adminisztratív beavatkozás.” A pártbizottság feladattervében megerősítette azt az intencióját is, hogy a párt irányító szerepét és együttműködését növelni kell a könnyűzenei élet területén, az új jelenségekkel szemben be kell vetni a politikai befolyásolást és az ellenőrzést.⁸⁰ A pártbizottság állásfoglalása — mindamelllett, hogy előzőleg elismerte az immáron állami kitüntetések is kapó könnyűzenészeket, így többek között az 1977-ben Erkel-díjat kapó Presser Gábort és a szintén ebben az évben a Liszt Ferenc-díjat elnyerő Koncz Zsuzsát⁸¹ — egyértelműen elutasította a politikai

---

79 Póka Egon Benedek, a HBB akkori basszusgitárosának közlése

80 BFL XXXV.1.a/3 — 1983. július 8.; Uo XXXV.1.a/4 — 1983. június 1.

81 *Sebők*, 2002. 226–227.p.

ellenségnek számító zenekarokat. Noha elismerte, hogy a közönségre nagy hatással voltak ezek az együttesek, művészi színvonalukat megkérdőjelezte, holott ma már könnyen belátható, hogy a két ismérvnek semmi köze nincs egymáshoz. Látható a pártbizottsági szövegből, hogy még az is előfordulhatott, hogy az Országos Rendező Iroda engedélye nélkül léptek színpadra, de ez rendszerint csak a kényszerpályára terelt és a megélhetésért küzdő zenekarokkal fordulhatott elő. A pártapparátus úgy értékelte, hogy több művelődési ház igazgatójánál a hozzáértés hiányzott a koncertek szervezésénél, holott valójában csupán arról volt szó, hogy a rendszer által nem kedvelt zenekarokat szerették volna felléptetni. Szakértelmüket pedig éppen azzal bizonyították az utókor piacgazdasági szemléletű rendszere számára ezek a kultúrfelelős szakemberek, hogy az ifjúságot tömegesen érdeklő produkciókat szerettek volna meghívni. Éppen ezen rockzenekarok rendszerellenességének megítélése miatt sok esetben valóban adminisztratív úton lehetett csak megakadályozni egyes zenekarok színpadra állítását, legtöbbször a helyi tanács vagy a rendőrség engedélyének megtagadásával. Más alkalommal ennél drasztikusabb eszközökhöz nyúlt a hatóság: előfordult, hogy a P. Mobil zenekart Fejér megyéből Tolna megyébe tartva a megyehatárnál állította meg a rendőrség, és visszafordította őket a fővárosba, így aznapi koncertjük elmaradt.⁸² Más alkalommal pedig még ebbe a stádiumba sem juthatott el az ehhez hasonló sorsú zenekarok koncertszervezése, volt, hogy csirkevészre, volt, hogy áramszünetre hivatkozva maguk a művelődési ház vezetői mondták le a koncertjüket, illetve léptek vissza egyáltalán a tárgyalástól, de akadt olyan is, aki nyíltan bevallotta bizonyos együtteseknek, hogy az adott miliőben nem látta tanácsosnak a felléptetésüket, ezért inkább meg sem próbált eljárni az érdekükben.⁸³ Kitalált lett a sorsa 1978 nyarán a Beatrice zenekarnak is, akik egy botrányos koncert után, ahol a rendező szervek sem álltak feladatuk magaslatán, a Budai Ifjúsági Parkban nem kaptak többé lehetőséget a koncertezésre, amiről az intézmény akkori vezetősége tájékoztatta Nagy Ferót, az együttes énekesét.⁸⁴ A későbbiekben a Közgáz Klubban léphettek fel nagyobb közönség előtt Jobbágy Gyula — az akkoriban szintén népszerű, ám ORI-vizsgával nem rendelkező Neoprimitív együttes vezetője — koncertszervező jóvoltából. A koncertek időpontjai azonban — plakátok híján — szinte népmesei módon, szájhagyomány útján terjedtek.

82 Schusztér Lóránt, a P. Mobil zenekar vezetőjének közlése

83 Sárvári Vilmos, a P. Mobil zenekar gitárosának közlése

84 www.nagyfero.hu — interjú „A Nemzet Csótánya” címmel Nagy Feróval

Az 1984-es esztendőben, a megszokott metódus alapján, szintén szóba került az ifjúsági szórakoztatás-politikája. A témát először 1984. április 18-án tárgyalta a párt végrehajtó bizottsága, amely beszámoltatta a Fővárosi Közművelődési Bizottságot, majd a dicsérő és elmarasztaló megállapítások egyaránt átkerültek szinte szó szerint a budapesti pártbizottság ülésének jegyzőkönyvébe. A végrehajtó bizottsági ülésen ezen felül kijelentették, hogy bár a tömegkommunikációban a szórakozás jelentőssé vált, a televízió műsorpolitikája nem volt elég tudatos — azaz nem mindig felelt meg a kommunista elvárásoknak —, és az előregedő művelődési házakkal átszőtt közművelődési hálózat sem foglalkozott vele kellőképpen.⁸⁵ A szórakoztatás megítélésében még 1984-ben is tanácstalannak mutatkozott a pártállam, és meglehetősen ellenszenvét mutatta ki az üzleti élet által befolyásolt műfajokról, beleértve természetesen a könnyűzene egyes válfajait is: „A szórakoztatás helyét nehezen találjuk meg egész kulturális életünkben. Irányát, tartalmát ma is elsősorban az üzleti szempontok határozzák meg. Támogatására, befolyásolására alig állnak rendelkezésünkre művelődéspolitikai eszközök. A szórakozásban hosszú évek óta kitüntetett szerepe van a könnyűzenének, amely életkortól függetlenül, a fiatalok széles rétegeiben igen népszerű. A műfaj szinte minden jelentősebb intézménye, rendezvénye és együttese a fővárosban koncentrálódik. Bár az elmúlt évezed alatt e műfajon belül olyan áramlatok is felerősödtek, amelyek a szocializmustól idegen eszméket, magatartási normákat sugalltak, egészében kimutatható egy fejlődési folyamat, amelyben a zenei igényességnek, a korosztály humanus életérzését felvető gondolatoknak jutott nagyobb tér.[...]A klubmozgalom a fővárosban a hetvenes években — különösen az ifjúság körében — gyors fejlődésnek indult. A klubok a fiatalság legnépszerűbb művelődési, szórakozási szinterei lettek. A klubok tevékenységében tartósan a legnépszerűbb formák a disco, a közösségi játékok, a vetélkedők voltak.”⁸⁶ Láthatjuk tehát, hogy minden ellenérzése mellett a pártvezetés elismerte a könnyűzene ifjúságra gyakorolt mozgósító hatását, ami leginkább Budapesten volt érezhető. A műfajon belüli fejlődést nem tagadta ugyan, de felhívta a figyelmet a szocialista eszmékkel össze nem egyeztethető jelenségekre, gondolhatunk itt — bár nem nevezték meg egyértelműen — a már említett „csöves-mozgalomra”, vagy az alternatív zenekarok (pl. Balaton, URH, Kontroll Csoport, Európa Kiadó, Satöbbi) megjelenésére, akik a párt által humanusnak, tehát elfogadhatónak nevezett könnyűzenei áramlattal szemben (pl. Neoton Família) nemkívánatosnak minősültek. Az 1973-ban átmenetileg vissza-

---

85 BFL XXXV.1.a/4 — 1984. április 18.

86 BFL XXXV.1.a/3 — 1984. július 5.; Uo. XXXV.1.a/4 — 1984. április 18.

eső klubmozgalom is újraéledt, amelynek keretében egy másik könnyűzenei áramlatot, a disco-t találjuk a legújabb divathullám tetején. A disco-klubokban pedig általában éppen azok a zenekarok fejthették ki tevékenységüket, akiket elfogadott a rendszer. A KISZ tevékenységét is felemás módon ítélte meg ugyanez a jelentés, részint a hetvenes évek végi kulturális színvonal-beli visszaesést, részint a nagy tömegmozgósító erejét emelte ki (lásd szolidaritási rockfesztiválok), de utóbbival kapcsolatban hozzátette, hogy nagy veszélyeket is rejlhet magában, ezért érdemes jobban odafigyelni a szervezőmunkára. „A KISZ kulturális munkája a ’70-es évek végére visszaesett és csak a közelmúltban kezdett felélénkülni. Egyre több — főként rendezvény jellegű — művelődési kezdeményezés jellemzi munkájukat.(...) A KISZ irányító szervei komoly és sikeres erőfeszítéseket tettek a fiatalok kulturált szórakozási formáinak kialakítása érdekében, programjaikkal, kezdeményezéseikkel igyekeztek betölteni azt az űrt, amely e téren évtizedek óta megvan. Ugyanakkor a KISZ apparátusának és szervezeteinek nagyobb politikai érzékenységgel, a várható hatások következetesebb végiggondolásával kell felkarolniuk az új kezdeményezéseket.”⁸⁷

Ennek a beszámolóknak a végén újra megjelent a kommunista ideológia számára idegen mozgalmak visszaszorítására való igény, de számos hibát tárt fel ennek kapcsán, megemlíti a tanácsok és a pártapparátus túlzott engedékenységet. Kiemelték, hogy az országos irányító szerveknek a kulturális, közművelődési intézményektől ezentúl következetesebben kell számon kérniük a közvetített kultúra színvonalát, eszmei-politikai tisztaságát, ezért a fővárosi kulturális életet irányító szervek és a Művelődésügyi Minisztérium között hatékonyabb együttműködést szorgalmaztak. Ezenkívül leszögezték, hogy a középiskolás korúak művelődésére, szórakozási lehetőségeik bővítésére, azok színvonalának emelésére nagyobb hangsúlyt kellett fektetni, illetve jobban oda kellett figyelni a lakóterületi szórakozási lehetőségekre: „A közművelődés egyes részterületein — szórakoztatás, amatőr művészeti mozgalom, ismeretterjesztés — gyakoribbá vált az eszmeileg zavaros, a szocializmustól idegen nézetek, magatartásminták megjelenése. Az irányító apparátusok nem mindig léptek fel határozottan és önállóan e nemkívánatos jelenségek megelőzése, elkerülése érdekében.[...] A közművelődés irányítása ellentmondásosan alakult. A tanácsi irányító munkában a közművelődés fejlesztésének feladatai [...] nem kaptak megfelelő hangsúlyt. [...]A pártszervek és szervezetek elvi irányító, orientáló [...] munkája javult, de nem érvényesült benne kellő rendszeresség, következetesség. [...] törekedni kell az ifjúsági szórakoztatás feltételei-

---

87 BFL XXXV.1.a/3 — 1984. július 5.; Uo. XXXV. 1.a/4 — 1984. április 18.

nek, tartalmának és színvonalának javítására. A programok rendező szervei, szervezői fordítsanak figyelmet a várható hatások felmérésére, a nemkívánatos jelenségek megelőzésére.”⁸⁸ Szintén ezekben a dokumentumokban szerepeltek a fővárosi hangversenyek adatai. Amíg a komolyzenei koncertek látogatói után állami támogatás járt az Országos Filharmóniának (1974-ben nézőnként 25,3 forint, 1982-ben 36 forint), addig a könnyűzenei eseményeket szervező Országos Rendező Iroda (ORI) semmilyen támogatást sem kapott. A belépti díjak átlaga komolyzenében 15-ről 26,5 forintra nőtt, a könnyűzenében pedig 26,7-ről 49,5 forintra emelkedett 1974 és 1982 között.⁸⁹ Az árak különbségei alátámasztják a könnyűzene támogatásának elmaradását, ami jól tükrözi a párt hozzáállását ez utóbbi műfajhoz. A hatalom álláspontja ezzel kapcsolatban az volt, hogy a könnyűzenészek egyébként is el tudják magukat tartani, nincsenek ráutalva az állami dotációra.

A párt fővárosi végrehajtó bizottsága 1984. június 27-én tartott ülésén rendezett vitát az 1971-es Ifjúsági Törvény megvalósulásáról, amelyet az MSZMP KB Ifjúsági Bizottsága kezdeményezett 1984 májusában.⁹⁰ A megbeszélés során több végrehajtó bizottsági tag kétségbe vonta, hogy az ifjúság döntő többsége elkötelezett lett volna a szocialista rendszer iránt, ezért kezdeményezték az Ifjúsági Törvény korszerűsítését. Ugyanakkor az is megállapítást nyert, hogy a KISZ-re ezzel kapcsolatban túl sok feladat hárult, ennek némiképp ellentmondóan viszont felvetették, hogy a tanácsi kezelésű művelődési, szabadidő központokat a KISZ-re kellett volna bízni, mint olyan szervezetre, amely a lehető legközelebb állt a fiatalokhoz. Az ekkoriban épülő új lakótelepek kapcsán pedig felmerült, hogy biztosítani kellett már tervezésükkor az itteni szórakozási intézményrendszert, mert meglehetősen kevés ilyen típusú ingatlan állt ekkor ezeknek a tanácsoknak a birtokában. Ezekben túlmenően a már jól ismert szlogenek szintén megtalálhatók a végrehajtó bizottság határozatában, ami mutatja, hogy álláspontjuk ezen a téren gyökeresen nem változott meg az évek során: „A szórakoztató intézmények működését elsősorban kényelmi és üzleti szempontok határozzák meg: a közízlést gyakran rossz irányba befolyásolják.”⁹¹ Demokratikus hang is vegyült a felszólalások közé, felemlítve azt a tényt, miszerint a fiataloknak semmi beleszólásuk nem volt az ifjúsági parkok, művelődési házak programjaiba, mert azok tanácsi kézben voltak, és beleegyezésük elengedhetetlen volt minden egyes műsor realizálásához. Az MSZMP KB

---

88 BFL XXXV.1.a/3 — 1984. július 5.; Uo. XXXV. 1.a/4 — 1984. április 18.

89 BFL XXXV.1.a/3 — 1984. július 5.

90 BFL XXXV.1.a/4 — 1984. június 27.

91 Uo.

1970. február 18–19-ei, ifjúságpolitikai feladatokról szóló határozata megvalósulásának kapcsán elmarasztaló hangnemben szóltak az intézmények hálózatáról, beleértve a tanácsok nem megfelelő ideológiai képzettségét, ugyanis hiába tudtak engedélymegvonással egy-egy koncertet megghiúsítani, az annak pótlásához szükséges szórakoztatásról már nem gondoskodtak. Ugyanígy a művelődési házak felé is jelentkezett az igény, hogy járuljanak hozzá a hagyományos és az újszerű művelődési formák alkalmazásával a szocialista értékek terjesztéséhez, és a velük összhangban lévő életmód és szórakozási szokások meghonosításához: „A szórakoztató intézmények munkája elmarad a '70-es határozatban megfogalmazott céloktól és az ifjúság igényeitől.[...] Szétforgácsoltak — és következésképpen nem eléggé hatékonyak — az erőfeszítések a gyermek és ifjúságvédelemben [...] a szabadidő értelmes és hasznos eltöltéséhez szükséges feltételek megteremtése terén. Ez általában a tanácsok ifjúsági munkájára is jellemző.[...] Javítani kell a fiatalok művelődését, rendszeres testedzését, kulturált szórakozását biztosító lakóterületi ifjúsági munka feltételeit.”⁹² Megjelent ezen az ülésen az az igény is a párt részéről, hogy a tömegkommunikációs intézmények lépjenek fel az eszmei-művészi szempontból sekélyes törekvések, káros hatások ellen.⁹³ Mindezt megelőzendő, a hetvenes években nem is engedték túlzottan előtérbe a könnyűzenei műsorokat, mindössze heti 15 percet kaptak a Magyar Televízió műsoraiból.⁹⁴ A médiáról szólva a Magyar Ifjúság című lap is szóba került, mint amit tartalmilag és formailag egyaránt fejleszteni kellett.⁹⁵

A végrehajtó bizottság 1985. szeptember 4-én tartott ülésén a könnyűzenei kérdéskörnek még mindig ugyanolyan megítélése volt, mint a hetvenes években. A Kádár-rendszer nem tagadta a könnyűzene népszerűségét, ugyanakkor éppúgy megfogalmazta fenntartásait, mint egy évtizeddel korábban. A végrehajtó bizottság a fővárosi pártbizottság elé terjesztette megállapításait, amelyeket az szó szerint átvett a jegyzőkönyvébe, a jól megszokott metódus alapján: „Legkedveltebbek a könnyűzenei programok. Egyes könnyűzenei irányzatok világnézeti-politikai járulékaik negatív hatásokat is magukban hordoznak.”⁹⁶ A párttagság és a fiatalok közötti generációs ellentéteket is megfogalmazta a határozat, és mint az ötvenes évek végén, itt is megállapítást nyert, hogy az idősebbek nem mutattak kellő példát a fia-

92 BFL XXXV.1.a/4 — 1984. június 27.

93 Uo.

94 *Sebők*, 2002., 207. p.

95 BFL XXXV.1.a/4 — 1984. június 27.

96 BFL XXXV.1.a/4 — 1985. szeptember 4.

taloknak. Ez egy bizonyos megközelítésben a párt önkritikájaként is felfogható, egyúttal a fiatalok szocialista erkölccsel szembenálló magatartását részben magyarázta is a párt felé. További kritikaként elhangzott, hogy a szakszervezetek sem voltak közös platformon a fiatalok érdekképviselését illetően. A negatívumokat folytatva, a tanácsi ifjúsági bizottságok is sorra kerültek, amelyek hatásköre szabályozatlan, feladatköre körülhatárolatlan volt.⁹⁷

A fővárosi pártbizottság alig egy hónappal később tűzte szintén napirendjére a könnyűzene kérdését. A klubmozgalom népszerűségének csökkenéséről, ugyanakkor a könnyűzenei programok kedveltségéről számolt be. Ugyanúgy, mint a végrehajtó bizottság, ők is megtették az elmarasztaló megjegyzéseiket egyes könnyűzenei irányzatokkal szemben, de konkrétan nem neveztek meg egyetlen előadót sem. A diktatúra jelenlétének tényét erősíti meg az a kitétel is ebben a határozatban, amely a főváros rendőri, igazságügyi és ifjúságvédelmi szervei, és a tanácsok, valamint a KISZ és az oktatási intézmények együttműködését szorgalmazta.⁹⁸ Az ifjúság szocialista nevelésének érdekében tehát az erőszak-apparátus teljes vertikumát felvonultatták, és az igazságügyi szervek említésekor a bíróság és a szabadságvesztés intézményének felhasználásában is biztosak lehetünk, mind a rajongótábor, mind a zenészek tekintetében, elég, ha csak az azóta már hírhedtté vált punkperekre (Mos-oi, CPG, Közellenség, Auróra)⁹⁹ utalunk. Egy konkrét eset is felmerült ezen az ülésen, amit Jászfalvi Róbert pártbizottsági tag tett közzé. A Jubileumi Parkban egy április 4-ei nagygyűlésen beatkoncertet rendeztek — érdekes, hogy a „beat” kifejezés már legalább egy évtizede nem divott a köznyelvben, a politikus mégis ezt használta, jellemzően a kor szellemére és a párttagság nagy részének érdektelenségére a témával szemben —, de a „szipus rockerek” — ahogy a pártbizottsági tag emlegette őket — csak a koncertre mentek el, nem érdekelte őket a politika. (Csak zárójelben jegyezzük meg, hogy ekkoriban már a társadalom döntő többsége csak kellő távolságtartással fogadta a politikai megmozdulásokat, üres frázisokat látva bennük.) Nem tartotta helyesnek, hogy könnyűzenei együtteseket vittek a politikai rendezvényekre, mert szerinte ezzel a párt komolysága kérdőjeleződött meg.¹⁰⁰ Jellemző az esetre, hogy ez ügyben nem született határozat, és különösebb vitát sem váltott ki a felszólalás, ezért arra gondolhatunk, hogy a párt nem

---

97 Uo.

98 BFL XXXV.1.a/3 — 1985. október 17.

99 *Sebők*, 2002. 338. p.

100 BFL XXXV.1.a/3 — 1985. október 17.

tartotta reálisnak a felvetést, és mégiscsak helyeselte a rockegyüttesek felhasználását politikai célokra.

Az MSZMP KB Művelődéspolitikai Munkaközössége még 1984-ben kiadott egy művészetpolitikai állásfoglalást, amelynek megvalósításáról a fővárosi végrehajtó bizottság tárgyalt 1986. július 8-án. Ebben az állásfoglalásban már egyre erőteljesebben érződött a szocialista rendszer válsága, a szóhasználat a párt vezetőinek aggodalmát — immáron nem csak frázisokban — fejezte ki. Kiemelték: a művészeti területen kiéleződtek az ellentmondásos jelenségek. Szerintük a művészeti közélet zaklatottabbá vált, a politikai hangulat romlott, még a párttagok körében is megfigyelhető volt ez a magatartás. Ekkor már a nemzetközi feszültségeknek és a gazdasági nehézségeknek is szerepet tulajdonított a pártvezetés, amikor a művészeti élet demoralizálódását emlegette.¹⁰¹ Az egyik legnagyobb problémának azt ítélték, hogy a kultúra területére is behatoltak a piaci törvények — bár már évtizedekkel korábban is elismerték, igaz, csak hallgatólagosan azok jelenlétét —, ami érthető is, hiszen ez szöges ellentétben állt a kommunista teóriákkal. Még saját bevallásuk szerint is nehezen lehetett összeegyeztetni a gazdasági szempontokat — a profitorientáltságot — a szocialista művelődéspolitikával. A kulturális magánvállalkozások (az első volt ezek között az 1986-ban alapított P. Mobil Kulturális Kiszövetkezet) a pártvezetés szerint nem szolgálták a kommunista művelődéspolitikát, mert kifejezetten anyagi érdekeltségűek. Egyöntetű volt a végrehajtó bizottság állásfoglalása abban is, hogy „kulturális, művészeti életünkben a marxizmus pozíciói gyengültek”.¹⁰² A végrehajtó bizottság hozzátette még, hogy nyugat-európai és amerikai mércével mérték a művészeteket, így a fesztiválokat is — a nézőszámra gondolhattak minden bizonnyal —, amit nem tartottak helyesnek. Itt megint a KISZ-ben találták meg a hibát, mert kijelentették róluk, hogy nem voltak képesek a fiatal művészek széles rétegeit a kommunista politikának megnyerni. Mint már korábban olyan sokszor, most is hozzátették, hogy a művészeti vállalkozások produkciói között akadt ízléstelen és politikailag nemkívánatos, ugyanakkor a művészeti pártszervezetekről még mindig úgy nyilatkoztak, hogy felelősséggel felkészültek az aktuális pártkongresszusra. Elmondható tehát a fentiek ismeretében, hogy minden korábnál borúlátóbb hangvételű ülést tartottak, amelynek hangsúlyát az is megadta, hogy az ekkor már tekintélyes könnyűzenei színpadi és filmes múlttal

---

101 BFL XXXV.1.a/4 — 1986. július 8.

102 Uo.

rendelkező Koltay Gábor a pártbizottság, míg Lendvai Ildikó az MSZMP KB TKKO részéről jelen voltak a tanácskozáson.¹⁰³

A következő néhány évben a párt végrehajtó bizottsága a rendszerváltozásig már nem hozott konkrét döntéseket a könnyűzenei élettel kapcsolatban, sőt, már témaként sem merült fel többet, amiből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a nagy változásokat hozó időszakban a párt már nem azt tartotta legfontosabb feladatának, hogy ezzel kapcsolatban nyilatkozatokat tegyen. Utoljára a végrehajtó bizottság azt a megállapítást tette 1988. október 26-án, miszerint a KISZ a jövőben várhatóan az ifjúságnak csak az egyik szervezete lesz, de ennek ellenére a kommunista párt a többi szervezettel is szeretné ápolni a kapcsolatot.¹⁰⁴ Ez mintegy a beletrődést is jelentette, hogy a kommunista párt elveszítette hegemoniáját az ifjúság ellenőrzése felett, de az MSZMP részéről a többi, demokratikusabb szemléletű szervezet felé való nyitás érthető is volt, hiszen ekkor már létezett az MDF, és néhány héten belül hivatalosan is megalakult az FKGP, az SZDSZ és a FIDESZ. A fővárosi pártbizottság végül 1989. május 30-án tárgyalt egy nagyon rövid megbeszélés erejéig az ifjúság helyzetéről. Ebben azonban már valójában a hatalmi pozíciók feladásának teljes megnyilvánulása érhető tetten, érdemi megállapításokat már egyáltalán nem tettek, illetve nem tehettek, hiszen a hatalom lassanként kicsúszott a kezükből. Elismerték a Baloldali Ifjúsági Társulást, a BIT-et a KISZ mellett, és feloszlatták azt a munkabizottságot, amely előzőleg az ifjúság szerveződését vizsgálta. A nagy sietségben mindössze egy ötsoros tájékoztatót adtak ki ezzel kapcsolatban.¹⁰⁵

Össességében tehát elmondható, hogy az MSZMP fővárosi vezető szervei változatos időközönként, meglehetősen rapszódikusan — hol évente többször is, hol fél évtizedig egyáltalán nem — foglalkoztak az ifjúság helyzetével és szórakozásuk, így a könnyűzene megítélésével, valamint befolyásolásának mikéntjével, módzataival. Ennek megfelelő gyakorisággal hagytak hátra az utókor számára dokumentumokat jegyzőkönyvek formájában, amelyek a korszakról alkotott vélemény formálásának fontos forrásaivá váltak. Sok visszatérő problémára derült fény, többek között a társadalom generációs különbségeire, a párt kezdeti tapasztalatlanságára az ifjúsági politikában, a könnyűzene egyes műfajai közötti különbségtételre, így a tánciskolák vegyes fogadtatására, az erőszakszervezet használatára, a klubhálózat és a művelődési házak többoldalú megközelítésére, vagy a KISZ szerepére

---

103 Uo.

104 BFL XXXV.1.a/4 — 1988. október 26.

105 BFL XXXV.1.a/3 — 1989. május 30.

és az eltelt idő során változó megítélésére. Kijelenthető, hogy a párt jelentős erőket vetett be nem csak elméletek kialakítására ezzel kapcsolatban, hanem a gyakorlati életben való koordinálásra is, ami természetesen nem lett volna kivitelezhető a közigazgatás teljes segítsége nélkül. Ebben szerepet vállaltak a legfőbb vezető pártszerveken kívül a kerületi pártbizottságok, a párt különböző ifjúsági illetve propaganda és művelődési munkabizottságai, a fővárosi és a kerületi tanácsok, illetve azok művelődési osztályai és ifjúsági bizottságai, valamint a könnyűzenei intézmények (MHV, ORI, IRI, NKI). Ezek a szervek is néha eltérően fogantatosították intézkedéseiket, volt, amikor egyáltalán nem engedtek fellépni egyes zenekarokat, volt, amikor mindez csak néhány intézményre volt jellemző, és mindez még az idő múlásával is változott, de abban biztosak lehetünk, hogy mindvégig a párt szigorú ellenőrzése alatt történtek az események. Vissza-visszatérő sztereotípiáktól sem voltak mentesek ezek a tárgyalások, és a keményvonalas pártszólamoktól a relatíve liberális, engedékeny hangvételig széles spektrumon mozgott a könnyűzenei élet értékelése a párt részéről, attól függően, hogy milyen volt a belpolitikai helyzet, milyen beállítottságú pártpolitikus kapott szót, vagy akár — ha csak áttételesen is — a külügyeink hogyan alakultak.